

711

ERUDITIO
MORES
FUTURUM

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Fakulta humanitných vied
Katedra etiky a aplikovanej etiky

Aplikovaná etika vo vzdelávaní a praxi

Banská Bystrica 2010

Obsah

Úvodná poznámka	3
-----------------------	---

I. Aplikovaná etika: teoretické východiská vzdelávania

Aplikovaná etika ako akademická a praktická perspektíva	11
Fobel Pavel	
Etika a efektívnosť: štruktúra líderšipu	23
Ciulla Joanne B.	
Zlaté pravidlo v aplikovanej etike. Ako dospieť k správnejmu rozhodnutiu v teórii a v praxi?	41
Zecha Gerhard	
Ako aplikovať aplikovanú filozofiu: osobný názor	57
Airaksinen Timo	
Riešenie etického a kultúrneho pluralizmu metódou prípadovosti. . .	65
Fobelová Daniela	
Etika ľudských práv v zjednocujúcej sa Európe	79
Đurčák Vladimír	
Etika verejnej správy v systéme aplikovaných etík	89
Guitcheva Gana	
Aplikovaná etika a jej empiricko-kontextualistické východiská. . .	101
Vincúr Branislav	

II. Aplikovaná etika: tri perspektívy – tri paralely

(na základe korešpondenčného interview
so zahraničnými a domácimi odborníkmi)

1. perspektíva: zahraničie	
Grünwald Armin	116
Razin Alexander	117
Haškovcová Helena	119
Banse Gerhard	121
Vácha Marek	124
2. perspektíva: slovenskí odborníci	
Remišová Anna	127
Palovičová Zuzana	129
Vladyková Ľubov	130
3. perspektíva: absolventi aplikovanej etiky	
Vitázková Denisa	133
Vincúr Branislav	134
Kremničanová Editka	136

III. Aplikovaná etika na FHV UMB: minulosť a vízia

Od filozofie k aplikovanej etike	139
(Interview s vedúcim Katedry etiky a aplikovanej etiky)	
Významné publikácie členov katedry 1999-2009.	145

APLIKOVANÁ ETIKA AKO AKADEMICKÁ A PRAKTICKÁ PERSPEKTÍVA

Pavel Fobel

Abstract: Applied ethics represents a difficult educational aim both in theory and praxis. Its teaching should be based on acquiring theoretical knowledge as well as knowledge from the institutionalization of ethics. An applied ethics expert should have dispositions to solve ethical problems, identify moral problems and suggest measures for their elimination. In Slovakia we have created a certain tradition of applied ethics both in the sphere of theory and education. On all the three educational levels there are variable and integrated university type programs. Single applied ethics are taught at secondary schools and in the frame of university departments, a specific problem rests in their relation to ethical education and the question of their teachers' professionally pedagogical competencies. An educational perspective in the field of applied ethics shares a possibility to teach ethics in a total portfolio of particular programmes, that means, in the form of „metaeducation“. On the other hand, we have to prepare the professionals who are able to respond to actual needs of praxis. This is the task corresponding with the preparation of ethical experts. In our point of view, the question of expertise is closely connected with development of applied ethics, vindication of its special position and professionalisation.

Key words: applied ethics, ethical expertise, ethical competencies, university education, institutionalization of ethics.

***

A. Počiatky a východiská aplikovanej etiky

Po viac ako tridsaťročnom úsilí sa podarilo presadiť aplikovanú etiku ako odborne akceptovanú oblasť poznania. Odborníci na aplikovanú etiku našli uznanie vo vedeckej komunite, ale aj širšom spoločenskom prostredí hlavne preto, že preukázali okrem iného aj prosperosť v rôznych oblastiach súčasnej praxe. Napriek tomu sa v jednotlivých špeciálnych aplikovaných etikách ako aj v aplikovanej

etike celkovo diferencovalo viacej, niekedy aj protichodných prístupov, ktoré formulujú rozdielne názory na jej vzťah k teoretickej etike, na spôsob budovania aplikovanej etiky, na jej perspektívu ako aj na otázku, či je možné niečo také ako etická expertíza. Diskusia sa pohybuje od názorov založených na skepse z užitočnosti aplikovanej etiky až po argumenty podporujúce názor ich zásadného teoretického a praktického významu. Táto názorová odlišnosť sa v istej miere premietla aj do vzdelávacích modelov na Slovensku, do spôsobov prípravy odborníkov na aplikovanú etiku.

Východiskovú informáciu predstavovali zahraničné študijné programy a odborné skúsenosti zo zahraničných poradenských centier zameraných na jednotlivé aplikované etiky. Ich skúsenosť bola podnetná pre tvorbu našich vzdelávacích programov ako aj pre profesionálnu implementáciu etiky, ponúkla nám predstavu, čo by mala obsahovať príprava v budúcnosti a akými kompetenciami by mal takýto absolvent disponovať. Hľadanie takého vyváženého modelu, v ktorom by odborník na aplikovanú etiku ovládal dobre etickú teóriu ako aj spôsoby jej inštitucionalizácie, je problém, s ktorým sa snažia vysporiadať všetky programy na vysokých školách u nás aj v zahraničí (či sú to programy zamerané na jednotlivé špeciálne aplikované etiky alebo širšie na aplikovanú etiku ako celok).

Medzi špecifické úlohy, ktoré súvisia s rozvojom aplikovaných etík aj na Slovensku, patrí vyjasnenie si jej vzťahu k etickej výchove, prípadne spôsobov integrácie aplikovanej etiky do vzdelávacích programov na jednotlivých stupňoch nášho školského systému. Táto úloha sa týka nielen obsahovej transformácie, ale aj vytvárania špecifickej odbornej kompetencie pedagógov. Ak sa od špecialistov na aplikované etiky vyžadujú dobré teoreticko-etické predpoklady (podobne ako v iných predmetných oblastiach) a špecifické zručnosti, mala by sa táto kompetencia premietnuť aj do vzdelávania na stredných a vysokých školách. Morálny účinok vzdelávania v oblasti aplikovaných etík nie je len záležitosťou pedagogického majstrovstva, ale závisí aj od odbornej dispozície vyučujúceho, schopnosti spojiť teoretické poznatky s praktickými, argumentačne obhájiť etické stanoviská k aktuálnym problémom, usmerňovať etický dialóg, rozpoznávať a prípadne aj riešiť praktické etické problémy. Takýto prístup by mohol opätovne zvýšiť záujem o etiku a pochopiť jej praktický význam. Môže tiež napomáhať pri zvyšovaní morálnej senzibility, pri osvojení si rozhodovacích návykov s morálnym významom. Aplikovaná etika pred-

stavuje nielen dôležitú vzdelávaciu stratégiu formovania etických expertov, ktorí dokážu vhodne využívať najnovšie poznatky etickej teórie, ale svojim praktickým zameraním sa podieľajú na získavaní praktických zručností, ktoré sú spojené s inštitucionalizáciou etiky v rôznych oblastiach praxe. Jej socializačné poslanie je taktiež v tom, že prostredníctvom jednotlivých učebných osnov a predmetov napomáha kultivovať morálnu citlivosť a predstavitivosť. Diskusia ohľadom vzdelávacej účinnosti v oblasti aplikovaných etík je spojená s možnosťou vyučovať etiku v celom predmetnom portfóliu jednotlivých programov t.j. formou „metavzdelávania“.

Aplikované etiky majú náročnú a spoločensky významnú ambíciu. Popri zvyšovaní odbornosti na etickú expertízu naplňujú aj vedecko-výskumnú a socializačnú úlohu.

B. Osobitosti vývinu aplikovanej etiky na Slovensku

Intencia nového smerovania etiky a nového typu diskurzov bola zachytená po roku 1989 aj na Slovensku a vytvoril sa predpoklad pre jej šírenie aj u nás. Cennými u nás sa stali v tomto kontexte hlavne teoretické ale aj výskumné iniciatívy P. Korenného, J. Kánskeho, A. Lukniča, D. Smrekovej, Z. Palovičovej, A. Remišovej. Následne bol tento potenciál zúžitkován v rozširovaní odborneho portfólia, ponuke vedeckých podujatí a výskumných projektov, náraste publikácií, ale aj prvých systematických vzdelávacích programoch na univerzitách.

Za významný kvalitatívny posuv v etablovaní aplikovanej etiky môžeme považovať vznik poradenských, tréningových a samostatných vzdelávacích pracovísk zameraných na aplikáciu a inštitucionalizáciu etiky na Slovensku. Pokiaľ do roku 1999 sa aplikované etiky vyučovali na stredných a vysokých školách ako kurzy ponúkané v rámci toho-ktorého profilu vysokej školy (podnikateľská etika, medicínska etika, environmentálna etika), tak od roku 1999 sa začali realizovať už aj samostatné programy zamerané na aplikované etiky. Najskôr v rámci odboru filozofia a neskôr v rámci odboru etika. Výrazným podnetom k tomuto posuvu bolo schválenie nového odboru etika v sústave odborov vysokoškolského štúdia v roku 2004 a následná možnosť akreditácie všetkých troch stupňov vysokoškolského štúdia špeciálne zameraných na aplikované etiky. Tento systémový predpoklad umožnil aj východisko pre habilitácie a inauguracy v od-

bore etika, t.j. špecialistov pre oblasť etiky a ďalší rozvoj tohto odboru. V rámci neho sa otvorila možnosť presadiť sa úspešnejšie aj komunite aplikovaných etikov. Je nutné tiež v uvedenej súvislosti poukázať, že podobne ako v zahraničí, ani na Slovensku nie je doposiaľ vyprofilovaný jednoznačný názor na vzťah aplikovanej etiky (prípadne jednotlivých aplikovaných etik) a filozofie. V akademickej obci filozofov ako aj garantov odborov špecializovaných sa na aplikované etiky pretrvávajú obavy, že aplikovaní etici stratia svoju odbornú prestíž bez silného ukotvenia vo filozofii a teoretickej etike, už aj preto, že dnes sa jednotlivými aplikovanými etikami zaoberajú odborníci bez filozoficko-etického vzdelania. Táto diskusia o relevantnosti filozofie a aplikovanej etiky má zástancov aj odporcov. To sa odrazilo aj na špecifikách formovania programov vysokoškolského štúdia nielen v zahraničí, ale aj u nás ako aj na integrovaní jednotlivých aplikovaných etik do študijných odborov. Otázka ako by mal byť realizovaný program aplikovaných etik je však rozsiahlejšia, má ešte aj rozmer samotnej praxe, t.j. výstupu. Aj preto je dobré, že na Slovensku existujú rôzne varianty vysokoškolských študijných programov, aby sa reflektovalo na rôzne požiadavky praxe – od učiteľských (kombinačných) až po neučiteľské programy na všetkých troch stupňoch štúdia. Akreditované sú samostatné programy s dôrazom na filozofickú a eticko-teoretickú prípravu ale aj s akcentom na osvojovanie si postupov a nástrojov inštitucionalizácie etiky v praxi. Tento pomerne pozitívny vývoj v podobe pluralizmu programov vyvoláva skôr iné problémy, ktorý bol napr. v USA prekonaný vznikom asociácie pre profesionálnu a aplikovanú etiku, problém otvoreného diskurzu a odstraňovania komunikačných a odborných bariér medzi jednotlivými vzdelávacími inštitúciami. Určite v najbližšej dobe budeme konfrontovaní podobne, ako kolegovia v zahraničí, nielen s množstvom teoretických otázok ale aj účinnosťou toho ktorého programu vzhľadom na súčasnú prax, s otázkou uplatnenia absolventov, prispôbovania sa našim národným špecifikám, národným a globálnym výzvam. Už dnes by sme si mali postaviť otázku uplatňovania absolventov a nutnej spolupráce s profesijnými asociáciami a následne do vytvorenia vlastnej organizácie alebo asociácie, ktorá by vystupovala ako ich partner. Aj naše doposiaľ neúspešné iniciatívy zamerané na presadenie zákona o etickom audite si žiadajú širšiu podporu, ktorá by mohla viesť nielen k lepšiemu uplatneniu absolventov, ale hlavne ku kvalitatívne vyššej etape inštitucionalizácie etiky. Na Slovensku máme cenné skúsenosti

vlastných odborníkov (napr. prof. Remišovej) z tvorby kódexov, poradenskej činnosti, ktoré si žiadajú širšiu publicitu a podporu. Z našich zahraničných pobytov, konferencií a priamych kontaktov sprístupňujeme mnohé praktické skúsenosti odborníkov na aplikovanú etiku, ktoré sú síce ocenené, ale skôr sú predmetom kritického hodnotenia často z veľmi úzkych teoretických pozícií a bez ponúknutia alternatív. Stáva sa to aj napriek tomu, že tieto osobnosti a ich skúsenosti sú (širšie) medzinárodne uznávané a dlhodobo pôsobia v renomovaných spoločnostiach alebo významných medzinárodných inštitúciách. Aplikované etiky sa síce na Slovensku integrovali do vzdelávacieho systému na stredných a vysokých školách, ale treba ho transformovať na úroveň novej kvality diskurzu. Ďalšie možnosti treba vidieť vo sfére postgraduálneho a celoživotného štúdia v oblasti aplikovanej etiky, spôsoboch integrácie aplikovaných etik do jednotlivých odborov a foriem vzdelávania, v rozvíjaní inter - a transdisciplinárnej spolupráce etikov s rôznymi odborními, v tvorbe spoločných programov a práci riešiteľských tímov, spolupráci s praxou, vstupe do medzinárodných výskumných sietí a pod.

C. Aplikovaní etici ako experti na etiku

Z nášho hľadiska otázka expertiznej činnosti úzko súvisí s rozvojom aplikovaných etik, obhájením jej špecifického postavenia a profesionalizáciou. Viac ako štyridsaťročná diskusia o etických expertoch prešla istým vývojom a ponúkla niekoľko prístupov, ktoré sa pokúšajú artikulovať profesionálny portrét etického experta a jeho poslanie. Príprava experta-profesionála súvisí s nadobúdaním teoreticko-etickej dispozície ale aj schopnosti pre inštitucionalizáciu etiky v konkrétnych podmienkach praxe. Skúsenosti a praktické požiadavky na odborníka s etickým profesionálnym poslaním nás presvedčujú, že takýto špecialista by mal vedieť systematicky a dlhodobo presadzovať istý etický zámer v konkrétnej oblasti morálnej praxe na základe dobrej eticko-teoretickej disponovanosti ako aj poznania vhodných metód ich aplikácie a inštitucionalizácie. V takejto role vystupujú dnes už mnohí etickí konzultanti v organizáciách, humánny manažéri, riaditelia, povereníci alebo úradníci pre etiku, špecialisti v oblasti etického poradenstva, ale aj tréneri a auditori pre etickú oblasť a pod.

Aplikovaní etici pociťujú potrebu odborne a verejne preukázať možnosť etickej expertízy. Na filozofickom základe sa ju snažili zdôvodniť už P. Singer, B. Szabados, K. Nielsen¹, na ktorých nadviazali ďalší ako napr. J. Ladd, J. Gaa (1993), J. Dienhart (1995), Z. Bauman (1995) a i. Táto potreba súvisí s viacerými otázkami a potrebami. Jednak je to pretrvávajúca skepsa u nás na Slovensku ako aj v niektorých ďalších krajinách, že aplikovaní etici nespĺňajú požiadavku praktickej a profesionálnej užitočnosti. Tento pochybovačný postoj je výsledkom doteraz pretrvávajúcej polemiky o možnosti takejto špecifickej expertízy. Navyše na Slovensku sa rozbehlo niekoľko študijných programov, ktoré takúto odbornou-profesijnú orientáciu deklarujú a realizujú napriek tomu, že aj jej aktéri nemajú celkom ujasnenú otázku didaktických a odbornou-etických požiadaviek na etickú expertízu, resp. etického experta. Mnohé z nich preto vyhľadávajú istotu skôr vo filozofii a odvolávajú sa na autority a názory, ktoré sú ukotvené vo filozofii a rámcované filozofickými prístupmi. Aj keď zásadne neodmietame dôležitosť takejto didaktického či teoretického prístupu je jasné, že skôr či neskôr bude konfrontovaný s problémom aplikácie a praktickej účinnosti, resp. inštitucionalizácie, ktorý môže spôsobiť ďalšie problémy v oblasti odbornej kompetencie a praktickej užitočnosti. Tento prístup je natoľko problematický ako aj jeho opozičný názor, ktorý zdôrazňuje praktickú skúsenosť a morálnu prax bez hlbšieho osvojenia si východísk a aplikačných spôsobov etickej teórie. Súčasný trendy v tejto oblasti na Slovensku sú preto len odrazom nevyhraného stanoviska o možnosti stále etickej expertízy, ktorá pretrváva aj v odbornej komunite v zahraničí. Pohybuje sa od jej odmietania až po jej obhajobu s vymedzením takejto odbornej kompetencie. Hoci u mnohých môže pojem etická expertíza vyvolávať znepokojenie, jej oprávnenosť predpokladajú už nielen etické kódexy, ale aj množstvo iných vysoko profesionálnych aktivít v oblasti poradenstva a praktickej výpomoci pri implementácii etiky. Súhlasíme s tým, že etická expertíza môže existovať aj na metaúrovni, pokiaľ sa napr. kritizuje, ako by mal či nemal takýto expert postupovať, alebo pokiaľ reflektuje konkrétne problémy praxe, ktoré sú s ňou aj bezprostredne konfrontované. Takže aj popretím etickej expertízy ju istým spôsobom vlastne zdôvodňuje.

¹ Blížšie pozri: P. Singer, 1972. *Moral Experts*. In: Analysis, pp. 115-117. B. Szabados, 1978. *On Moral Expertise*. In: Canadian Journal of Philosophy, pp. 117-29. K. Nielsen, (1978). *Moral Expertise*. Midwestern Journal of Philosophy, pp. 35-45.

Obhajobu etickej expertízy s poukázaním na isté odborné dispozície experta prezentuje John Dienhart v štúdiu *Rationality, Ethical Codes, and an Egalitarian Justification of Ethical Expertise: Implications for Professions and Organizations*. Podľa neho sa v západnej etickej tradícii rozvinuli dve hlavné etické orientácie: utilitárno – konzekvenalistický pohľad a spravodlivosť - deontologický pohľad. V tejto tradícii by mali etickí experti disponovať prinajmenšom operatívnymi vedomosťami z každého z týchto pohľadov, zdravým úsudkom na obidva tieto pohľady a veľkým úsilím o ich syntézu. Okrem toho musia dobre chápať viaceré etické princípy ako sú autonómia, dobročinnosť, prospešnosť, spravodlivosť, férovosť a aj to, ako si tieto princípy môžu odporovať či sa navzájom dopĺňať a keďže teórie musia interpretovať a integrovať etické princípy, experti musia rovnako dobre ovládať aj množstvo spôsobov, ktorými možno etické princípy integrovať. V závislosti od toho, komu radia a prečo, etickí experti budú takisto potrebovať operatívne vedomosti z oblasti rozmanitých kultúrnych tradícií. Rovnako musia preukazovať rozsiahle skúsenosti v zavádzaní týchto teórií a princípov do tej oblasti praxe, o ktorej vyslovujú svoj úsudok.

Ako vidíme, súčasná názorová nejednotnosť priam provokuje otázku o možnosti akceptovania a uplatňovania etickej expertízy ako aj otázku prípravy takýchto špecialistov. Čo by mal ovládať? Nadohľadnú ju formou špeciálneho vzdelávania? Kto im môže túto kompetenciu poskytnúť?

Podľa nás je preto veľmi dôležité vedieť etickú expertízu obhájiť, resp. minimálne poznať kritické miesta a reagovať na ne. V uvedenom aspekte môže byť pre nás užitočná diskusia a argumenty J. Ladda², prípadne stanoviská P. Singera³, na ktoré sa zástancovia či odporcovia v jednotlivých aplikovaných etikách často odvolávajú. Precizovanie a nachádzanie argumentov v tejto oblasti je minimálne tak dôležité ako polemiky o eticko-teoretických otázkach. Sú dôležité pre študentov, kolegov pri konfrontáciách s rôznymi skeptikmi (ktorých, priznajme si nie je málo) ako aj v odbornej či laickej oblasti. Musíme ich v prvom rade presvedčiť a ubezpečiť, že expertíza je možná a predstava profesionálnu kompetenciu podobnú akou je napr. kompetencia

² Ladd, J. (1985). "The Quest for a Code of Professional Ethics." In Ethical Issues in the Use of Computers, edited by Deborah G. Johnson and John W. Snapper. Belmont, CA: Wadsworth.

³ Pozri tiež napr.: Singer, P. (2008). Odborníci na etiku. In: Spisy o etickom žil. VYDAVATELSTVO SPOJKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV, str. 17 – 20.

právnik či lekár. Musíme počítať s tým, že môžeme byť následne vyzvaní k praktickej pomoci, čo automaticky otvára otázku profesionálnych zručností v oblasti inštitucionalizácie etiky.

Ako môžeme postrehnúť, otázka o predmetnej a vedeckej špecializácii má veľa problémov a úskalí. Kritici najčastejšie poukazujú na to, že etická expertiza sa ani v histórii poznania ani v spoločenskej praxi nikdy nepreukázala, a podnes sa nevyprofilovala ako presvedčivá a prakticky reflektovaná profesionálna oblasť. Pre expertizu by malo byť podľa nich príznačné používanie exaktných metód (analýz) a prakticky užitočných odporúčení. V uvedenom kontexte je možné odvolať sa napr. publikáciu *Ethics Expertise: History, Contemporary Perspectives, and Applications* (Rasmussen L. M. 2005), v ktorej je nielen zaujímavé, ale aj presvedčivo demonštrovaná história etickej expertízy.

Doteraz nebola etická expertiza týmto spôsobom označovaná. Za experta môžeme označiť už Platóna, Konfúcia či Sokrata, Aristotela a Tomáša Akvinského, Huma aj Smitha či M. Webera. Oni práve brilantne preukázali, ako sa dá etická teória spojiť s praxou, aké postupy (metódy) si je možné zvoliť v hodnoteniach a odporúčaníach pre morálnu prax. Teoreticko-analytická a praktická rovina sú v ich etických úvahách reflektované s rovnakou váhou, ich argumentácia, zdôvodňovanie a logické úsudky sú konzistentné, v etických úvahách sú akceptované aj konkrétne kontexty a spoločenské potreby.

Aj preto zastávame názor, že experti sú ľudia, ktorí dobre poznajú problémy praxe a dokážu na základe istého súhrnu etických poznatkov robiť etické rozhodnutia. S týmto názorom sa stotožňujú mnohí odborníci z biomedicínskej a podnikateľskej oblasti. Sme si vedomí, že môže spôsobovať aj vážne krízy a problémy v jednotlivých aplikovaných etikách. V zásade by mala byť naplnená požiadavka, že odborník na etiku dokáže v etických analýzach, hodnoteniach a v inštitucionálnej rovine aplikovať základný katalóg etickej teórie, jej základné prístupy a modely. Pokiaľ ide o uplatnenie prístupu „zhora“ platí opačná požiadavka, t.j. aj najlepšie disponovaný teoretik z etiky, aj keď bude excelentne filozoficky disponovaný, bude bez primeranej zručnosti z aplikácie a inštitucionalizácie etiky ako aj bez poznatkov z konkrétnej praxe málo úspešný a len ťažko akceptovaný aj v praxi. Niektorí autori, ako napr. R. Rorty (*Business Ethics Quarterly* (July 2006, Vol. 16, NO. 3) zastávajú názor, že „Komunita z oblasti aplikovanej etiky nepotrebuje natoľko ľudí s dokonalými vedomosťami

z teórie morálky, ale potrebuje ľudí so žurnalistickým citom pre dobrý príbeh a talentom spisovateľa, ktorý ho vie vycibriť. Filozofia je taká relevantná aplikovanej etike ako mnohým iným akademickým disciplinám, snáď o trochu viac, ale nie zase oveľa. (Rorty, 2006, s. 378)

Zástancom etickej expertízy je aj Z. Bauman. Podľa neho „Etika je niečím viac ako púhym popisom toho, čo ľudia robia. ... Etické tvrdenia vo vlastnom zmysle slova, sú také tvrdenia, ktorých pravdivosť nezávisí na tom, čo ľudia robia, ani na tom, čo si myslia, že sú povinní robiť“ (Bauman, 1995, s. 116) Vyššie roviny reprezentujú vyššiu úroveň odborného diskurzu s istou mierou zastúpenia racionálnych etických ako aj špeciálno-odborných prístupov, etických a odborných analýz, dodržiavaním postupov, ktoré sú vedené snahou o spoločné riešenie etického problému alebo etickej dilemy. Najvyššiu úroveň môže reprezentovať profesionálna snaha odborníkov zo špecifickej oblasti etickej aplikácie, ktorí vedú vysoko odborný, racionálny a metodicky usmerňovaný diskurz k istému morálnemu problému. ....formulácia etických súdov (má byť) zverená zvláštne mu druhu ľudí o ktorých je možné dôvodne predpokladať, že majú v živote také postavenie, ktoré im umožňuje dopracovať sa ľahko k všeobecnej, nadčasovej a nadlokálnej pravde. Z tohto dôvodu je žiaduce týmto zvláštnym ľuďom, expertom na etiku, priznať postavenie, ktoré sa teší zvláštnej vážnosti u „obyčajných ľudí“. (Bauman, 1995, s. 116) Takéhoto odborníka z oblasti etiky môžeme označiť ako „etickeho experta“.

Priprava experta-profesionála je zložitá úloha, ktorá presahuje úroveň teoreticko-etickej dispozície. Umenie inštitucionalizácie závisí od istej zručnosti a schopnosti experta realizovať poznatky v konkrétnych podmienkach praxe, vedieť systematicky a dlhodobo presadzovať istý etický zámer. Väčšinou reflektujeme množstvo etických otázok, ktoré vznikajú v rozhodovacích procesoch, vo verejných diskusiách, v správaní sa súkromných alebo verejných inštitúcií, konaní politikov alebo rôznych skupín, ale výzvou pre aplikovaných etikov sa stávajú hlavne otázky súvisiace s inštitucionalizáciou etiky, tvorbou infraštruktúry a mechanizmov prevencie, ktoré môže obmedziť neeticke správanie, resp. napomáhať proetickému správaniu. Úspešná inštitucionalizácia si vyžaduje, aby sme dokázali pripravovať špecialistov, ktorí dokážu hodnotiť úroveň etiky v inštitúciách a spoločnosti, uskutočňovať etický audit ako nástroj či už pre kritické posúdenie stavu etiky alebo riešenie špecifických etických problémov. Dôležitou

úlohou v príprave etických expertov by malo byť aj to, aby dokázali analyzovať skupiny a inštitúcie, ich funkcie a miesto v systéme, morálne konflikty a ich aktérov. Mali by vedieť použiť rôzne metódy vyjednávania, presvedčať a argumentovať v prospech etiky a jej spoločenskej alebo ekonomickej výhodnosti, ponúknuť poradenstvo, projektovať etické programy, sledovať prípady vhodné pre etické tréningy, prekonávať vonkajší aj vnútorný etický oportunizmus, identifikovať ťažiskové morálne problémy systémového charakteru, viesť etický dialóg, tvoriť hodnoty a víziu v organizácii, vedieť presadiť etické požiadavky v konkrétnom organizačnom prostredí, aktívne pôsobiť v sieti profesionálnych etikov a odborníkov pre danú praktickú oblasť a pod. V kontexte súčasnej diskusie o (ne)relevantnosti filozofie a aplikovanej etiky ako aj v odporúčaní praktických etikov sa príprava a pôsobenie expertov musí sústreďovať aj na dlhodobú profesionálnu poradenskú a tréningovú činnosť. Tréningy budú pravdepodobne patriť medzi dominantné techniky inštitucionalizácie etiky, posilňovania etickej kultúry a zvyšovania morálnej kondície.

Tieto požiadavky sa nelíšia od tých požiadaviek, ktoré by mal podľa Sternberga mať konzultant pre etiku. Mal by byť podľa svojich skúseností dobre oboznámený s cieľmi príslušnej inštitúcie a mal by navrhovať (eticke) riešenia v zhode s dlhodobou podporou dosahovania cieľov (napr. zisku) a udržiavať si pozitívnej reputácie. Mal by vždy v zásade konať v súlade s týmito cieľmi, resp. navrhovať také ich inovácie, ktoré by zvyšovali reputáciu a podporu výkonnosti.

Záver

Aplikované etiky usilujú o rozpracovanie súboru etických metód, metódik a nástrojov v rovine ich praktickej použiteľnosti. Dôležitým vedeckým aj pedagogickým poslaním aplikovanej etiky je učiť a rozvíjať u svojich adeptov i vo vlastnej praxi metódu inter- a transdisciplinaritu, osvojovanie si metód a skúseností z jednotlivých aplikovaných etík. Aj samotné aplikované etiky sa vnútorne rozvíjajú a musia mať svojich vlastných špecialistov. Následne teda vytvárajú vhodný teoretický a metodický rámec pre vzdelávanie expertov a aj sami vystupujú ako experti. Úspešnosť a efektívnosť aplikácie etiky v jednotlivých špeciálnych oblastiach a prípadoch môže byť rôzna. Závisí od individuálnych schopností a zručností expertov, od toho ako sa im podarí

zvládať inštitucionalizáciu, podobne ako je to u právnika alebo chirurga, ktorý si praxou overuje poznatky a následne si ich prehĺbuje a precizuje. Aplikovaných etikov čaká ešte veľmi náročná úloha spojená nielen s vlastným zdokonaľovaním, osvojením si najnovších poznatkov a metód v aplikovanej etike, ale aj vo vzdelávaní a pri príprave špecialistov pre prax.

Príspevok vznikol v rámci riešenia grantu KEGA č. 3/7369/09.

Literatúra

1. BAUMAN, Z. 1995. Úvahy o postmodernej dobe. Praha: Sociologické nakladatelství 1995.
2. Bioetika a aplikované etiky. Kol. autorov. Banská Bystrica: FHV UMB 2007.
3. DIENHART, J. 1995. Rationality, Ethical Codes, and an Egalitarian Justification of Ethical Expertise: Implications for Professions and Organizations. In.: Business Ethics Quarterly, July 1995, Vol. 5, NO. 3, pp. 419-450
4. FOBEL, P. 2000. Aplikovaná etika. Teoretické východiská a súčasné trendy. Martin: Homer 2000.
5. FOBEL, P. 2005. Súčasný diskurz v aplikovanej etike (Úvodné poznámky k teórii aplikovaných etík). In.: Fobelová, D. a kol.: Aplikované etiky v kontextoch súčasnosti. Banská Bystrica: FHV UMB 2005.
6. RORTY, R. 2006. Is Philosophy Relevant to Applied Ethics. In.: Business Ethics Quarterly, July 2006, Vol. 16, NO. 3, p. 391-399.
7. STERNBERG, E. 1998. Czesty biznes. Etika biznesu w dzialaniu. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 1998.

Schválila :

Edičná rada Fakulty humanitných vied UMB v Banskej Bystrici

Aplikovaná etika vo vzdelávaní a praxi

Zostavovateľ: Prof. PhDr. Pavel Fobel, PhD.

Recenzenti: Prof. Dr. phil. habil. Andrzej Kiepas
Doc. PhDr. Janotová Helena, CSc

Technický redaktor: Mária Srnková

Náklad: 200

Rozsah: 170

Vydanie: prvé

Vydavateľ: Fakulta humanitných vied
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

Tlač: BRATIA SABOVCI, s.r.o., Zvolen

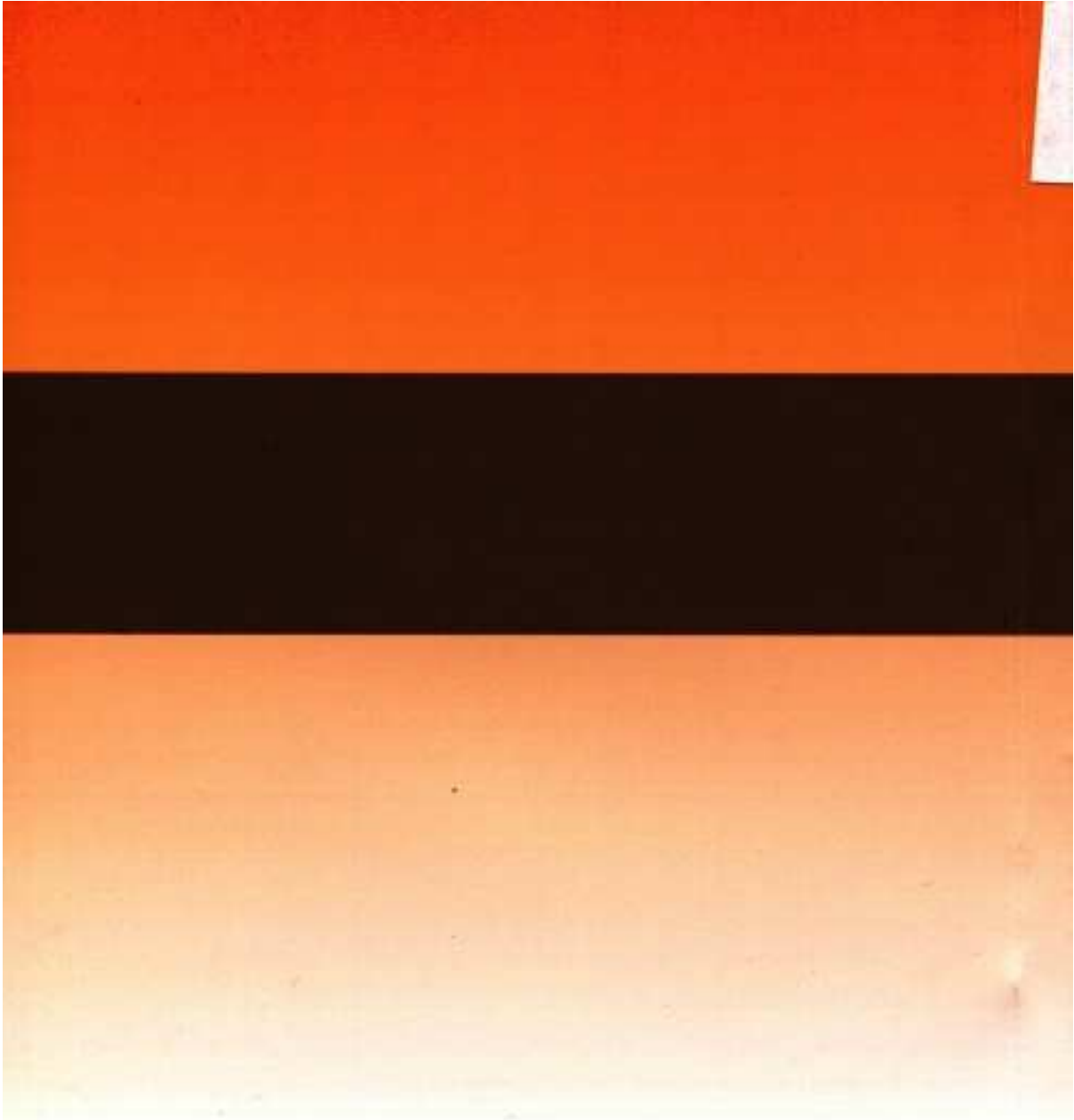
ISBN: ISBN 978-80-8083-970-3

Za odbornú a jazykovú stránku zodpovedajú autori jednotlivých častí.
Všetky práva vyhradené.

Toto dielo, ani žiadnu jeho časť, nemožno reprodukovať bez súhlasu majiteľa práv.

Publikácia vychádza ako výstup riešenia grantu KEGA č.3/7369/09.

9 788080 839703

ISBN 978-80-8083-970-3